

A január 1-jétől a magyar mozikban is látható, Bathory című szlovák film kapcsán

négyrészes sorozatban eredünk a kérdés nyomába: A január 1-jétől a magyar mozikban is látható, Bathory című szlovák film kapcsán négyrészes sorozatban eredünk a kérdés nyomába: vajon tényleg egy fiatal leányok vérében fürdőző, kegyetlen asszonysággal van dolgunk Báthory Erzsébet személyében, vagy csupán egy felvilágosult, reneszánsz nő lett koncepció per áldozata.

Báthory Erzsébet 1614. augusztus 21-én halt meg csejtei birtokán. Az ekkor 51 éves asszonyt képtelen vádak alapján, kérdéses jogi eljárást követően zárták a ma Szlovákia területén található birtokára. Befeketítésének, ellehetetlenítésének, és végső soron eltávolításának igazi indokai nem ismertek, ám az egész országot behálózó Nádasdy-Báthory birtokok, az ország egyik legnagyobb vagyona, a politikai kapcsolati háló és a Báthory Gábor erdélyi fejedelemhez fűződő családi kötelék sokak szemét szúrhatta.

Hatalmi játszmák középpontjában Magyarország történetében a 16-17. század fordulója rendkívül nehéz időszak volt. Az 1526-os mohácsi csata után nem sokkal az ország három részre szakadt, a legnagyobb területet a török birodalom uralta. A pontos határok az erőviszonyoktól függően állandóan változtak. A tizenöt éves háborúban (1593-1606) részt vett a magyar nemesség nagy része, többek között Báthory Erzsébet férje, Nádasdy Ferenc és a nádor Thurzó György is.

Az ország lakossága a békésebb időkben is sokat szenvedett a portyázó törökök és hadisarcot szedő osztrákok fosztogatásaitól. A két ellenség közt örlődve a magyar népesség mindenét elvesztette, gyakoriak voltak a járványok és éhínség tizedelte a lakosságot. A nehéz körülmények ellenére virágzott a kultúra. Iskolákat és nyomdákat alapítottak, könyveket nyomtattak, működött a mecénatúra, a tehetős nemesek fiatal tehetségek külföldi továbbtanulását támogatták.

Báthory Erzsébet egy történelmileg viharos korszak szülötte volt. Gyerekkoráról nem maradtak fenn dokumentumok, szülei a család két külön ágának leszármazottai voltak: György az ecsedi ág szülötte volt, Anna pedig a somlyói ágból származott. Anyja előbb Homonnai Drugeth Antal, majd Bélteki Drágffy Gáspár felesége volt, majd azok halála után talált rá Báthory Györgyre.

A család éppen Báthory Erzsébet időszakára, illetve életére emelkedik a legmagasabbra. Erzsébet még fiatal lány, amikor Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király is lesz, ezzel éri el a család hatalma tetőpontját, és Erzsébet személyében, illetve pontosan rajta keresztül a család két ága is egyesül. A család emellett felekezeti szempontból is megosztott: a hagyományosan katolikus famíliában a 16. században jelenik meg a református ág, amely éppen Báthory Erzsébet személyében lesz rendkívül határozott és karakteres. Az édesanya, somlyói Báthory Anna, a református egyház támogatója; feltehetőleg az ő vonalán követi felekezeti hovatartozását lánya is.

Erzsébet 1560. augusztus 7-én született Nyírbátorban, gyermekkorát az ecsedi kastélyban töltötte. Valószínűleg kifogástalan nevelésben részesült, magyarul és latinul tudott írni és olvasni. Egyes források szerint beszélt görögül és németül is. Tizenegy éves korában jegyezték el a nála öt évvel idősebb Nádasdy Ferenc gróffal, a házasságra 1575-ben, fényes külsőségek között került sor. (Még II. Miksa császárt is meghívták, aki az utazás veszélyeire hivatkozva

kimentette magát, de pazar nászajándékot küldött.)

A házasság nyilvánvalóan a szülők akarata lehetett, és előre megkötöttet. Nádasdy apja rendkívül művelt nemesember hírében állt, a magyar királyság legrangosabb tisztjét töltötte be: ő volt az ország nádora. A férj a Pöstyén közelében fekvő csejtei kastéllyal és a körülötte fekvő 12 faluval kedveskedett feleségének. A kastélyt végleg 1602-ben sikerült megvenni, innentől ez a Nádasdy család tulajdona lett.

Ferencsel kötött házassága után Erzsébet a sárvári és a keresztúri várban lakott, a két legfontosabb Nádasdy rezidencián. Évente egyszer meglátogatta a többi Nádasdy-birtokot, néha Bécsben is időzött, ahol a családnak közös palotája volt a Battyhányiakkal, később pedig Csejteré költözött. A törökverő, rendkívül bátor és rendkívül kegyetlen Nádasdytól rettegtek a törökök, akik "erős fekete bégeként" emlegették. Ura gyakran és sokáig volt távol, a magányos és zárkózott asszony feltűnően kevés emberrel tartott kapcsolatot, ezért lehetett később a legendák titokzatos hőse. Ezt erősítette, hogy Nádasdyt 1604. január 14-én Bukarest mellett meggyilkolták, negyvenkilenc éves korában. Halálának oka szintén ismeretlen, annyit feljegyzett a krónika, hogy hosszas betegség után ment el, ami következménye lehetett a törökök elleni harcokban szerzett sérüléseinek.

Házasságukból öt gyermek született, bár nem lehet kizárni, hogy volt még egy gyermekük, aki halva született vagy csecsemőkorban meghalt. Anna és Katalin megélte a felnőttkort, míg Pál, András és Orsolya nevű gyermekeik fiatalon hunytak el.

A kor szokásai szerint élt A Báthory Erzsébet kegyetlenkedéseiről szóló legendákat nehéz lenne megérteni az akkori idők ismerete nélkül. A középkorban és a modern kor kezdetén az erőszak és kegyetlenség a túlélés egyik eszköze volt, a korabeli emberek másképp viszonyultak a halálhoz. Ez egyfelől a társadalmi szerkezet következménye volt, melyben a nemesség felsőbbrendűnek számított az alsóbbrendű alattvalókkal szemben. Másrészt mindennaposak voltak a nyilvános kivégzések, melyek tömegeket vonzottak, és az állandó csatározásokban is sokan veszítették életüket. Az emberi életnek nem a mai mércénk szerinti értéke volt. A verés a gyereknevelés és a szolgálkkal való bánásmód elfogadott eszköze volt. Lehetséges, hogy Báthory Erzsébet kegyetlen volt, de ennek egészen más jelentése volt abban a korban, mint ma.

Báthory Erzsébet, mint sokan a nemesasszonyok közül, gyakran fellépett alattvalói érdekében és támogatta fiatalok külföldi egyetemi tanulmányait. Báthory Erzsébet a szlovák film szerint, a korabeli tudósokhoz hasonlóan, a boncoláshoz is értett. Az akkori orvoslás tapasztalati úton fejlődött és ez a tudás hagyományozódott. A gazdagabb családoknak saját orvosuk volt, és a könyvtárszoba polcain több kötet szólt orvoslásról és gyógynövényekről. A ház úrnője 'vér nélkül', gyógynövények segítségével gyógyította családtagjait és az udvarban élőket. A borbély-sebészek végezte beavatkozások (kisebb-nagyobb operációk, foghúzás, amputálások) iszonyatos fájdalommal jártak és gyakran halállal végződtek, mert a fertőtlenítés még ismeretlen volt. A gyógynövények ismerőit azonban néha boszorkánysággal vádolták.

A birtokán visszavonultan élő Nádasdynét, akit boszorkánysággal, ördögi praktikákkal, kegyetlenkedéssel, és más vádakkal már többen bepanaszoltak az udvarnál, 1610. december 29-én tartóztatta le személyes ellensége, Thurzó György nádor. Eljárást indítottak ellene, amelynek során komornái és cselédei a kínvallatás hatására beismerő vallomást tettek. Őket egy héttel később lefejezték, vagy máglyán elégették, a gazdag és befolyásos családból származó Báthory Erzsébetet per és ítélet nélkül a csejtei várban befalazva tartották fogva haláláig.

Báthory Erzsébet 1614. augusztus 21-én halt meg ötvennégy éves korában Csejte várában, saját birtokán. Halálának oka ismeretlen. Akár szívelégtelenség, akár egyéb szervi gyengeség okozta halálát, annyi bizonyos, hogy tiszta elmével távozott az élők sorából. Ez az örrel folytatott párbeszédének leírása alapján állítható. Báthory grófnő tíz évvel élte túl férjét, az erős fekete béget.

Erzsébet halála után a tetemes vagyont gyermekei örökölték: Pál fia és két lánya, Katalin és Anna, aki Zrínyi Miklóshoz ment feleségül. A vagyon felosztásáról Erzsébet végrendeletet írt. A kor szokásai szerint néhány szolgáját is megjutalmazta halála után.

A cikk következő részében az Erzsébet elleni vádakat, és a peres eljárás ellentmondásosságát mutatjuk majd be.